

บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

THE MONKS ROLES IN THE DHAMMA PROPAGATION IN MUEANG DISTRICT LAMPHUN PROVINCE

พระปรัชญา ปญญาวโร (แผนคง)*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาระดับบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๒) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และ ๔) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ระดับบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่าพระสงฆ์ในอำเภอเมืองมีระดับบทบาทต่อการเผยแผ่ธรรมะ ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.50$)

๒. การเปรียบเทียบระดับบทบาทในการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน การทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตามการจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ด้านวุฒิการศึกษาสามัญ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านอายุ พรรชาวุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน สรุปได้คือ พระสงฆ์ยังคงมีปัญหาในการแสดงธรรมที่เข้าใจได้ยาก พระสงฆ์บางรูปยังคงไม่ทราบถึงเทคนิควิธีการเทศน์ที่เป็นรูปแบบชัดเจนและทำให้ผู้ฟังตั้งใจฟังและโน้มน้าวให้นำไปปฏิบัติตามได้ และการเทศน์แบบตลกขบขันไม่ได้รับการยอมรับจากศรัทธาญาติโยม ซึ่งแนวทางแก้ไขคือพระสงฆ์จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมก่อนการเทศน์มาเป็นอย่างดี และควรมีการเทศน์ทั้งแบบธรรมะแล้วสอดแทรกความตลกขบขันเข้าไปด้วยเป็นบางครั้งจึงจะเป็นวิธีการที่ดีที่สุด

* นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์) คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๔. ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่แนะนำวิธีการเผยแผ่ที่เน้นในรูปแบบเชิงรุกมากกว่า เน้นสร้างความชัดเจนในเนื้อหา ความชัดเจนในหลักธรรม สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีการยกตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตด้วยการนำหลักธรรมไปใช้มาอุเทศเป็นตัวอย่างเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้น และสร้างความบันเทิงในธรรมะ คือให้การฟังธรรมะเป็นเรื่องที่ไม่น่าเบื่อด้วยการนำนิทานหรือชาดกต่างๆ มาเล่าประกอบ รวมถึงการแสดงธรรมหรือเผยแผ่ธรรมะแบบติดตลกเป็นช่วงเป็นตอน เพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับธรรมะมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : บทบาท, พระสงฆ์, การเผยแผ่, ธรรมะ

ABSTRACT

The objectives of this study were 1) 1) to study the roles of monks in the Dharma propagation in Mueang District Lamphun Province 2) to compare the roles of monks in the Dharma propagation in Mueang District Lamphun Province 3) to study the obstacle and suggestions about solving the problems to the roles of monks in the Dharma propagation in Mueang District Lamphun Province and 4) To study the development guidelines to the roles of monks in the Dharma propagation in Mueang District Lamphun Province.

The findings of this research were found as follows:

1. The role of level of monks in the Dharma propagation in Mueang District Lamphun Province found that the monks in Mueang District Lamphun Province were the high level ($\bar{X}=3.50$).

2. The comparison of the roles of monks in the Dharma propagation in Mueang District Lamphun Province. The hypothesis testing by analysis of differences according to classification according to personal factors founding the education ordinary different refused hypothesis. But age, ages of monk, Dharma Education and Pali Education that different statistical significant level of 0.01, so accept the hypothesis.

3. The results of the study was problem, obstacle and recommendation of the roles of monks in the Dharma propagation in Mueang District Lamphun Province summary is the monks there are still problems to preach incomprehensible and hard to understand. Some the monks are not aware of the techniques, how to preach a clear format and make the audience listen and convince to follow. And the

preaching of humor is not accepted by people. Which is the correct way priests need to prepare prior to the sermon as well. And should be preaching the Dhamma then interpolation with comic humor as sometimes it can be a good way to.

4. The Interview results found the most key informant providers guide how to spread that focuses on proactive rather than format. The most important information on how the mission that focuses on aggressive forms. Creating clarity in the content, Clarity in Dhamma and can be used in everyday life. Examples of successful people in life with the principles to the illustration is an example to understand better. And entertainment in the Dhamma is to listen to the Dhamma is not boring with the story or fable told in the assembly and as well as preaching the Dharma spread, or the occasional joke for create a more appealing to Dhamma.

Keywords : Role, Monks, Propagation, Dhamma

๑. บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่วงยุคต้นพุทธกาลนั้น แม้ยังไม่มีพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากนัก แต่การที่ประชาชนได้เห็นบุคลิกสง่างาม มีสีลาจารวัตรสงบเสถียร มีผิวพรรณผ่องใส มีใบหน้าที่ยิ้มแย้มแห่งความสุขของเหล่าพระอรหันต์ทั้งหลาย ก็รู้สึกอัศจรรย์ใจและเลื่อมใสศรัทธาเป็นอันมาก จึงอยากทำบุญและอยากฟังธรรมจากท่าน ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นต่างๆพากันมาทำบุญและฟังธรรมจากเหล่าพระอรหันต์ในยุคบุกเบิกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ทำให้พระพุทธศาสนาจรจายออกไปได้อย่างรวดเร็ว ทั้งๆ ที่ในช่วงเวลานั้นยังไม่มีคำสอนมากนักก็ตาม^๑ พระพุทธพจน์ที่เป็นเครื่องชี้ชัดถึงอุดมคติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ "...พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ท้าวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด..." อุดมคตินี้ถือเป็นบทบาทสำคัญของการทำหน้าที่ประกาศศาสนธรรมส่งเสริมสัมมาปฏิบัติของพระภิกษุพุทธสาวกทั้งหมดนับจากอดีตสู่ปัจจุบัน ซึ่งมุ่งให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลและประโยชน์สุขแก่ประชาชนชาวโลกอย่างแท้จริง^๒

เขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนนั้น มีวัดในการปกครองจำนวน ๑๕๓ วัด พระสงฆ์จำนวน ๕๓๒ รูป ซึ่งพระสงฆ์ในแต่ละวัดต่างก็มีบทบาทหน้าที่ด้านการเผยแผ่ธรรมะที่แตกต่างกันออกไป ตามรูปแบบและวิธีการ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะใช้วิธีการเทศน์มากกว่าวิธีการอื่น ซึ่งในบางครั้งการเผยแผ่ธรรมะนั้นอาจยังไม่ครอบคลุมประชาชนทั้งหมด เพราะอาจขึ้นอยู่กับวิธีการเผยแผ่

^๑ พระภิกษุภิกขุ (เผด็จ ทตตชีโว), ความรู้ประมาณ รากฐานความมั่นคงของพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐๙.

^๒ แก้ว ขิตตะขบ, ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๕.

และนำเสนอยังเป็นวิธีการดั้งเดิม ไม่มีการประยุกต์ใช้หลักการเผยแพร่ใหม่ๆ เข้ามา และที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือประชาชนปัจจุบันนี้ต่างก็มีภาระหน้าที่ที่ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ ไม่มีเวลาในการเข้าวัดฟังธรรม

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ที่การเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ต่อประชาชนนั้นยังคงใช้รูปแบบและวิธีการที่ดั้งเดิม ยังไม่มีการประยุกต์ใช้หลักการเผยแพร่สมัยใหม่เท่าที่ควร จึงทำให้ประสิทธิผลของการเผยแพร่นั้นมีน้อย เพราะไม่ครอบคลุมประชาชนได้เป็นส่วนใหญ่ วัดใดมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ก็บริหารจัดการการเผยแผ่ไปเอง วัดใดที่ไม่มีบุคลากรก็ทำตามสภาพและศักยภาพที่ตัวเองมีอยู่เท่านั้น อีกทั้งประชาชนในพื้นที่ก็มีความหลากหลายทางประชากร คือมีทั้งประชาชนที่เป็นชาวบ้านพื้นถิ่นเดิม และประชากรแฝงที่เข้ามาทำงานในโรงงาน นิคมอุตสาหกรรม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เพื่อที่จะได้นำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาปรับปรุงแก้ไขรูปแบบและวิธีการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ ให้มีศักยภาพและคุณภาพที่ดี และใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาการเผยแผ่ธรรมะให้เกิดประสิทธิภาพสืบต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาระดับบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

๒.๔ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) กับกลุ่มประชากรที่ได้กำหนดไว้ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน จำนวน ๕๓๒ รูป

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ พระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนโดยเทียบสัดส่วน โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ จำนวน ๒๒๘ รูป

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๑๐ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” และผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้เก็บข้อมูลโดยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ก. เชิงปริมาณ

๓.๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลประชากรของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย อายุ พรรษา วุฒิกศศึกษาแผนกสามัญ วุฒิกศศึกษาแผนกธรรม และวุฒิกศศึกษาแผนกบาลี วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๓.๔.๒ ระดับบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓.๔.๓ การเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูนโดยจำแนกตามข้อมูลประชากร วิเคราะห์โดยการทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-test) ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way Anova) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจึงทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

๓.๔.๔ ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มตามประเด็นที่กำหนดไว้ในแบบสอบถามปลายเปิด จากนั้นทำการวิเคราะห์ โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency)

ข. เชิงคุณภาพ

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique) พร้อมทั้งนำเสนอโดยวิธีการพรรณนาอ้างอิงคำพูดบุคคล

๔. ผลการวิจัย

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล

พระสงฆ์ในอำเภอเมืองส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๐ - ๓๐ ปี จำนวน ๗๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๖ มีพรรษาระหว่าง ๖ - ๑๐ พรรษา จำนวน ๕๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๖ มีระดับการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๓๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๖ อยู่ในระดบนักรธรรมชั้นเอก จำนวน ๑๗๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๘.๑ และส่วนใหญ่ไม่มีเปรียญธรรม จำนวน ๑๔๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๔

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่า พระสงฆ์ในอำเภอเมืองมีระดับบทบาทในการเผยแผ่ธรรมะ ค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๕๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า สันักสนาอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๓.๘๑$) รองลงมาคือด้านสมานาและสมุตเตชนา ($\bar{X} = ๓.๖๘$) ส่วนด้านสัมปทังสนาอยู่ในลำดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = ๓.๕๓$)

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

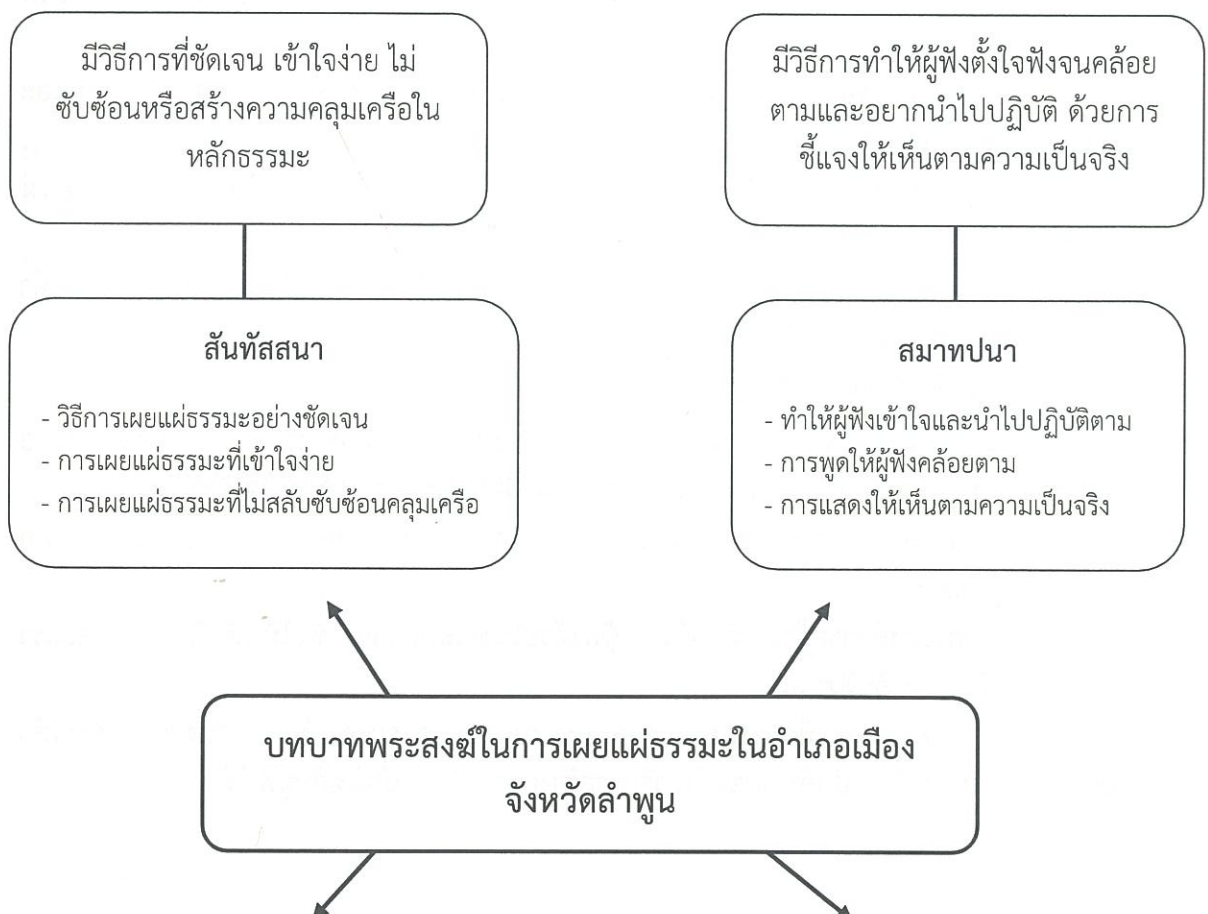
การทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตามการจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ด้านวุฒิการศึกษาสามัญ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านอายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

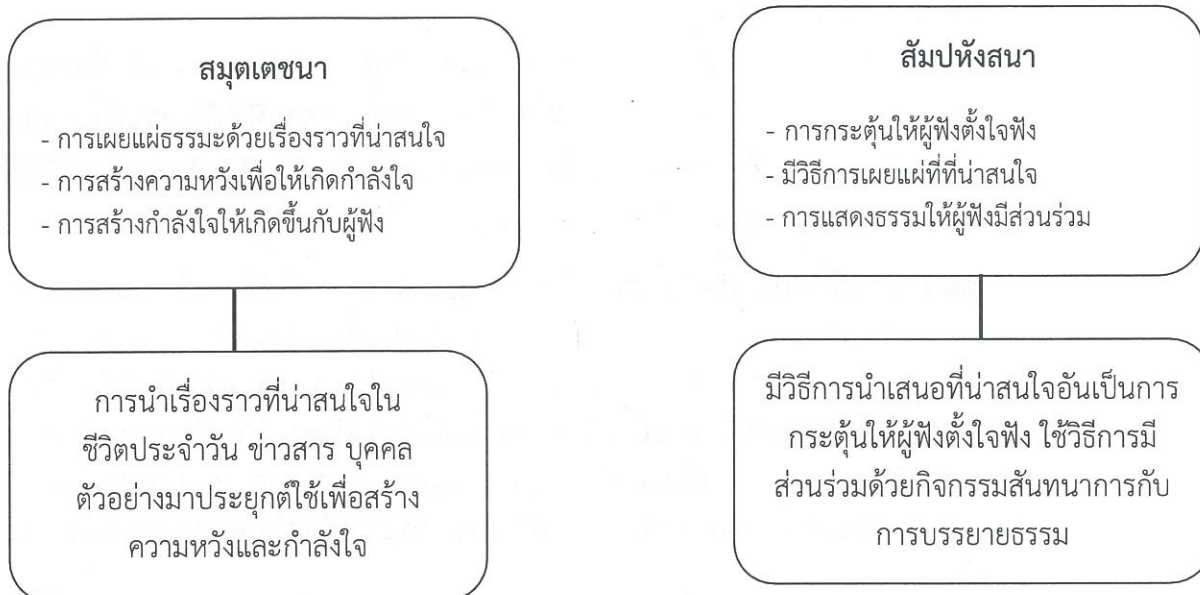
๔.๔ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่

แนะนำวิธีการเผยแพร่ที่เน้นในรูปแบบเชิงรุกมากกว่า เน้นสร้างความชัดเจนในเนื้อหา ความชัดเจนในหลักธรรม สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีการยกตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ด้วยการนำหลักธรรมไปใช้มาอุเทศเป็นตัวอย่างเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้น และสร้างความบันเทิงในธรรมะ คือให้การฟังธรรมะเป็นเรื่องที่ไม่น่าเบื่อด้วยการนำนิทานหรือชาดกต่างๆ มาเล่าประกอบ รวมถึงการแสดงธรรมหรือเผยแพร่ธรรมะแบบติดตลกเป็นช่วงเป็นตอน เพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับธรรมะมากยิ่งขึ้น

๕. สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแพร่ธรรมะในอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ด้วยวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย ดังนี้

แผนภาพ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๖. ข้อเสนอแนะ

๖.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรมีการอบรมหลักการวิธีการเทศน์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีศักยภาพในการเผยแผ่ได้อย่างเต็มที่

๒) ควรมีการสร้างแนวปฏิบัติด้านการเผยแผ่ที่ทำให้ผู้ฟังเมื่อได้ฟังแล้วสามารถเชื่อและอยากที่จะนำไปปฏิบัติได้

๓) ควรมีการเสริมสร้างให้พระนักเผยแผ่ประยุกต์ใช้หลักจิตวิทยาในการเผยแผ่เพื่อเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้ฟังในการนำหลักธรรมไปปฏิบัติตาม

๔) ควรมีการเสริมสร้างเทคนิควิธีการในการเผยแผ่ที่มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะทำให้ผู้ฟังตั้งใจฟังและสามารถเข้าใจในธรรมะที่เผยแผ่ได้อย่างชัดเจน

๖.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) พระสงฆ์ควรมีวิธีการนำธรรมะที่เข้าใจง่ายมาเผยแผ่ให้ชัดเจน มีการเรียงลำดับหัวข้อธรรมก่อนหลัง และการยกตัวอย่างประกอบการเผยแผ่เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น

๒) พระสงฆ์ควรมีเทคนิคในการเทศน์ที่สร้างความน่าสนใจและคล้อยตามจนอยากนำหลักธรรมไปปฏิบัติตาม

๓) พระสงฆ์ควรสร้างกำลังใจให้กับผู้ฟังด้วยในขณะที่เผยแผ่ เพื่อให้ผู้ฟังมีกำลังใจและแรงบันดาลใจที่ดีในการปฏิบัติตามได้

๔) พระสงฆ์ควรมีการเผยแผ่ที่หลากหลาย เช่น การเทศน์ด้วยความตลกขบขันแล้วสอดแทรกธรรมะเข้าไป เป็นต้น ซึ่งจะเป็วิธีการสร้างความเบิกบานใจให้กับผู้ฟังได้

๖.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรศึกษาถึงประสิทธิผลการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ในอำเภอเมืองลำพูน เกี่ยวกับความสำเร็จในการเผยแผ่ว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด
- ๒) ควรศึกษาถึงแนวทางในการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือจากคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการ
- ๓) ควรศึกษาถึงกลยุทธ์ในการเผยแผ่ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยประยุกต์ใช้หลักธรรมสำหรับการเผยแผ่มาใช้ในการเผยแผ่ให้มากยิ่งขึ้นด้วย

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

แก้ว ชิตตะขบ. ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓.

คณินันต์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดป่านานาชาติ อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

พระไพศาล วิสาโล. พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. บริษัทแปลนพรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๒.

พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว). ความรู้ประมาณ รากฐานความมั่นคงของพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๕.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมที่บูรณาการ กิจกรรมการเรียนรู้ระหว่างวัด โรงเรียน ครอบครัว และชุมชน : กรณีศึกษา วัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพฯ. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น, ๒๕๔๙.